

Komplettering till Regionalt serviceprogram för Norrbotten 2020-2021

Innehåll

Inledning	3
Syftet med ett Regionalt serviceprogram.....	3
Programmets genomförande	3
Generellt om finansiering	4
Bakgrund och nulägesbeskrivning.....	4
Prioriterat område 1: Ökad samordning av serviceslag inom offentlig och kommersiell service	5
Prioriterat område 2: Tillgänglighet till drivmedel och dagligvaror	6
Prioriterat område 3: Tillgång till grundläggande betaltjänster	8
Genomförande och uppföljning av plan	9
Bilaga 1: Statistik serviceutövare	10
Bilaga 2: Orter med dagligvarubutik och/eller drivmedelsstation som är viktiga för service i kommunerna	13

Inledning

I väntan på ett regeringsbeslut om ny programperiod för det Regionala serviceprogrammet så har kompletteringar till nuvarande program gjorts som ska gälla 2020-2021. Det gällande programmet ska tillsammans med kompletteringarna vara vägledande för alla som arbetar med att utveckla och stärka service i Norrbottens gles- och landsbygder.

Kompletteringarna gäller i huvudsak ett antal digitala lösningar för service, bl.a. de som utvecklats och pilottestats inom ramen för DigiBy-projektet. Syftet med kompletteringarna är att vara ett utökat stöd för att samordna och initiera nya digitala servicelösningar som bidrar till bättre förutsättningar för att upprätthålla och etablera nya servicelösningar i de glesbygdsområden som är särskilt sårbara och utsatta.

Följande områden prioriteras i denna plan:

1. Ökad samordning av serviceslag inom offentlig och kommersiell service
2. Tillgänglighet till drivmedel och dagligvaror
3. Tillgång till grundläggande betaltjänster

Kompletteringarna har tillkommit genom samverkan mellan Region Norrbotten, Länsstyrelsen i Norrbottens län och med kommunerna som remissinstanser. Remisshantering har skett genom att dokumentet med kompletteringar skickats ut till samtliga kommuners samhällsplaneringschefer och landsbygdsutvecklare för synpunkter.

Syftet med ett Regionalt serviceprogram

De regionala serviceprogrammet ska vara ett viktigt verktyg för samordning av insatser från olika aktörer och ska vara vägledande för alla som arbetar med att utveckla och stärka servicen i Norrbottens gles- och landsbygd, detta genom att ligga till grund för prioriteringar när det gäller insatser inom dessa områden.

Programmets genomförande

Region Norrbottens roll i det regionala serviceprogrammets genomförande är att utgöra en samlade kraft i länet för arbetet med servicefrågor i syfte att främja dialogen mellan olika aktörer på landsbygden, sprida kunskap och goda exempel samt stötta kommunerna och andra aktörer i deras arbete. Kommunerna har många viktiga offentliga servicefunktioner och är viktiga aktörer för både näringslivs- och landsbygdsutveckling. Ett kommunalt deltagande är därför avgörande för hur insatser i serviceprogrammet kan få genomslag.

Generellt om finansiering

Insatser finansieras i första hand av berörda företag, kommuner och organisationer. Utöver detta kan insatser, beroende på syfte och mål, finansieras genom till exempel förordningen om stöd till kommersiell service (2000:284), projektmedel via 1:1 anslag, regionala tillväxtåtgärder, de regionala strukturfondsprogrammen, landsbygdsprogrammet inklusive stöd till lokalt ledd utveckling, Region Norrbotten samt eventuell övrig tillkommande finansiering genom regionala eller nationella utvecklingsmedel. Eftersom marknaden i många fall inte kan lösa de behov som finns på gles- och landsbygden finns ett behov av nationella utvecklingsmedel.

Bakgrund och nulägesbeskrivning

Klyftan mellan stad och land växer successivt. De framtida demografiska förändringarna, inklusive balansen mellan kvinnor och män, riskerar dessutom att leda till ytterligare polarisering mot "ytterkanterna" genom att både små och stora kommuner blir allt fler och att befolkningen i små kommuner blir allt äldre. Samtidigt som detta sker förväntar sig dock alla ha tillgång till god service, – oavsett var man bor. Gleshet och stora avstånd påverkar förutsättningarna negativt för kommersiell service, vilket bland annat avspeglar sig i allt färre butiker¹ och låga omsättningssiffror, något som äventyrar investeringsförmågan och därmed fortlevnaden för drivmedels- och livsmedelsbutiker i glesbygd.

Dessa är i många fall centrala genom att hålla samhällen och byar i glesbygd levande genom att också fungera som ombud för paket, apotek och systembolag samtidigt som de är sociala samlingspunkter.

Problematiken ovan späds på genom brister i logistikkedjor för distribution av post- och paket, varudistribution samt lågfrekvent kollektivtrafik. Till detta ska läggas avsaknad av snabbt bredband som är en förutsättning för betaltjänster.

Några av de frågor som är angelägna att hantera inom ramen för RSP och kompletteringarna är:

- Fortsatt bredbandsutbyggnad och förbättrad mobiltäckning då många delar av länet idag har stora brister i såväl mobiltäckning som tillgång till bredband *(nytt)*
- Bevarande av nuvarande mötesplatser/servicepunkter och etablering av nya
- Digitala lösningar för serviceutveckling *(nytt)*
- Stöd för inplastning av cisterner hos drivmedelsstationer så att dessa kan anpassas till kommande miljöregler *(nytt)*
- Stöd till glesbygdsbutiker så att dessa kan investera i de frys- och kylanläggningar som krävs för att uppfylla nya lagkrav för kylmedia *(nytt)*
- Stöd för grundläggande betaltjänster som motsvarar behoven i samhället.

1) Se bilaga 1, Statistik serviceutövare

Prioriterat område 1: Ökad samordning av serviceslag inom offentlig och kommersiell service

Övre Norrland är ett av EU:s mest glesbefolkade områden vilket innebär att invånarna i Norrbotten har långa avstånd till offentlig- och kommersiell service och andra samhälls- och företagstjänster. Idag är antalet fysiska servicepunkter i Norrbotten få, och i nästan alla kommuner saknas det servicepunkter som erbjuder digitala servicelösningar. Norrbottens landsbygder har dock goda förutsättningar att utvecklas genom bättre samordning av service för ökad effektivitet och hushållning av resurser. Tillsammans med digital kommunikation, och ett fungerande transportsystem, är detta av största vikt för att fler människor ska välja att bo kvar eller bosätta sig på landsbygden.

Figuren visar på exempel på områden inom offentlig och kommersiell service

Planerade insatser

- Fortsätta att utveckla och testa nya transport- och logistiklösningar som ökar servicetillgängligheten. Exempel på sådana är samordnade transportlösningar, bland annat inom ramen för projektet Predictive Movement (nytt).
- Stöd för att bevara och utveckla servicefunktioner i utsatta områden genom fler verksamheter, exempelvis medborgarkontor, turistverksamhet eller turistinformation och caféverksamhet. Detta kan även bli aktuellt i anslutning till Region Norrbottens planerade servicepunkter för hälso- och sjukvård (nytt).
- Utveckla digitala mötesplatser och informationskanaler (nytt).
- Stöd till utveckling av befintliga och nya servicepunkter.

- Utveckling av arbetsätt/metoder för regionala och lokala processer för serviceutveckling på dessa.
- Utveckling av pilotprojekt för samordnade och lokala servicelösningar (nytt)
- Utveckla och stärka flernivåsamverkan gällande servicefrågor med bl.a. kommunernas landsbygdsutvecklare.
- Stimulera till användande och utveckling av e-tjänster (nytt).

Aktörer

Region Norrbotten, Länsstyrelsen i Norrbottens län, länets kommuner, Luleå tekniska universitet, lokalt näringsliv, lanthandlare, grossister, transportföretag m.fl.

Finansiering

Region Norrbotten, Länsstyrelsen i Norrbottens län, länets kommuner och Tillväxtverket. (se stycke "Generellt om finansiering")

Mål	Indikatorer
Utveckla samordningslösningar för att öka tillgången till lokal service	Minst två samordningslösningar ska testas alternativt driftsättas
Digital rådgivning på bokbussar	Minst två bokbussar ska fungera som "rullande Digidelcentran"
Utveckla befintliga servicepunkter i byar med hjälp av digitalisering	Servicepunkter i minst tre byar ska använda digitala informationskanaler
Etablera nya servicepunkter	Minst två nya servicepunkter ska ha etablerats till utgången av 2021
Pilottester med samordnade transporter	Genomföra pilottester med Predictive Movement i minst en kommun
Ökad samverkan och dialog med kommunerna i landsbygdsutvecklingsfrågor	Minst två möten ska ha genomförts med landsbygdsutvecklarna

Prioriterat område 2: Tillgänglighet till drivmedel och dagligvaror

Att ha tillgång till flera serviceslag, och att ha närhet till dessa, bidrar till en levande landsbygd. För att boende på landsbygden ska ha möjlighet att nå de områden där service finns är tillgång till bil ofta nödvändig då möjligheten att utnyttja kollektivtrafik på landsbygden varierar och/eller är begränsat. Tillgång till drivmedel är därför viktigt för både boende, företagare och besökare.

Såväl drivmedelshandel som dagligvarubutiker har stor betydelse för en ort eller en by när det gäller service. Ju fler tjänster en butik kan erbjuda, desto större nytta skapar den för både ortsbefolkning och besökare. Fler tjänster bidrar även till ökad omsättning/lönsamhet, vilket ger butiken större möjligheter att överleva och utvecklas.

Tillgången till dagligvaror är i många fall grunden kring vilken ett utökat serviceutbud kan byggas. Erfarenheter visar att förlusten av en butik innebär att inte bara att nödvändig service upphör, utan också att ortsbefolkningens naturliga mötesplats försvinner.

Insatsområdet ska främst bidra till att bevara eller öka tillgänglighet till service inom rimliga avstånd genom olika funktionella lösningar i de områden där marknaden inte kan tillgodose detta.

Planerade insatser

- Handläggning av investeringsstöd, servicebidrag, hemsändningsbidrag och driftstöd. Insatser som sker på orter som är särskilt prioriterade av kommunen och Region Norrbotten bör kunna få ett högre stöd *(Se bilaga 2, Förslag på utpekade orter)*.
- Digitaliseringslösningar: Nya lösningar ska testas med obemannade dagligvarubutiker genom digitala lås och betalningslösningar.
- Hjälpa med finansiering som stödjer:
 - säker elförsörjning genom reservkraftverk
 - stöd för investeringar i kyl- och frysanläggningar på grund av utfasning av köldmedier med stor växthuseffekt²
 - inplastning av bränslecisterner på grund av nya lagkrav²
- Stötta och utveckla befintliga dagligvarubutiker och drivmedelsstationer genom rådgivning och kompetensutveckling.
- Bidra till ökat antal ombudstjänster, gärna på befintliga servicepunkter eller butiker.

Aktörer

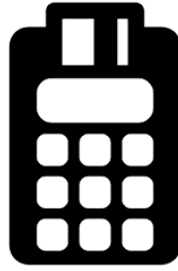
Region Norrbotten, Länsstyrelsen i Norrbottens län, länets kommuner, företag och föreningar

Finansiering

Region Norrbotten, Länsstyrelsen i Norrbottens län och Tillväxtverket. *(se avsnitt "Generellt om finansiering")*

Mål	Indikatorer
Bibehållen eller förbättrad tillgänglighet till dagligvaror och drivmedel i länet. Stöd till befintliga butiker och till nyetablering	Andel av befolkningen med över 10 km till en dagligvarubutik eller drivmedel
Förbättrad lönsamhet för strategiskt viktiga dagligvarubutiker och drivmedelsstationer	Årsomsättning i kronor
Etablering av digitala butiker	Minst en digital butik ska driftsättas eller testa digitala lösningar under perioden
Etablering av digitala paketboxar	Minst tre orter ska ha fått digital paketbox

²⁾Från och med den 1 januari 2020 får man inte fylla på med de gamla köldgaserna eller köpa utrustning som bygger på dessa. Från 2021 kommer nya krav på att rör och cisterner ska vara inplastade för att förhindra läckage.

Prioriterat område 3: Tillgång till grundläggande betaltjänster

Förändringen vindar blåser rejält över vårt betalningsbeteende, betalningsmöjligheter och tillgång till betalningstjänster. Infrastrukturen för kontanter har förändrats och kontantanvändningen har minskat kraftigt och successivt transformerats mot digitala betaltjänstlösningar. Bankkontor läggs ner, begränsar tillgängligheten, upphör med kontanthantering och minskar därmed serviceutbudet. Men samtidigt uppstår nya alternativ och andra möjligheter för betaltjänster. Det handlar nu om att utveckla dessa och stimulera till användning.

Som grundläggande betaltjänster räknas följande:

- möjlighet att ta ut kontanter och sätta in
- möjlighet att betala räkningar
- möjlighet att sätta in dagskassor på bankkonto

Planerade insatser

- Sprida kunskap och informera om olika typer av betaltjänstlösningar.
- Ge stöd till ombud för betaltjänstlösningar för ombud där marknaden inte kan tillgodose samhällets behov.
- Bidra till att utbyggnadstakten av bredband successivt ökar och att antalet anslutna hushåll på glesbygden (idag ca 28 procent) närmar sig de nivåer som idag gäller för länets tätorter (ca 75 procent). *(nytt)*

Aktörer

Länsstyrelsen i Norrbottens län, Region Norrbotten, länets kommuner, banker, Post- och telestyrelsen och IT-Norrbotten.

Finansiering

Post- och telestyrelsen genom Länsstyrelsen i Norrbottens län.

(se stycke "Generellt om finansiering")

Mål	Indikator
Upprätthålla befintliga betaltjänstlösningar och upprätta nya där behov finns.	Personer eller företag i länet ska ha högst 25 kilometer till grundläggande betaltjänster.
Länets invånare ska ha möjlighet att använda digitala betaltjänster via genom ökad utbyggnad av bredband	Uppnå Europa 2020-strategins ³ samt regeringens mål beträffande bredband ⁴

Stimulera till förbättrad mobiltäckning i områden där denna idag är bristfällig	Ökad täckningsgrad enligt täckningskollen.
---	--

3) Att alla i Europa ska ha tillgång till grundläggande bredband senast 2013 och att man 2020 ska ha uppnått att alla i Europa har tillgång till betydligt högre internethastigheter på mer än 30 Mbit/s och att 50 procent eller fler av de europeiska hushållen har internetabonnemang på mer än 100 Mbit/s. (EU:s riktlinjer för tillämpning av reglerna för statligt stöd på snabb utbyggnad av bredbandsnät 2013/C 25/01.

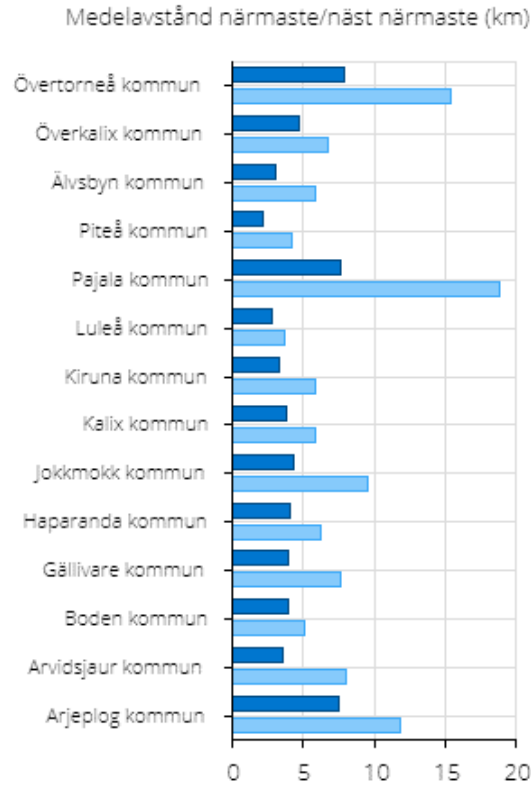
4) Regeringens bredbandsmål att 95 procent av alla hushåll och företag bör ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s år 2020 och att år 2025 bör hela Sverige ha tillgång till snabbt bredband.

Genomförande och uppföljning av plan

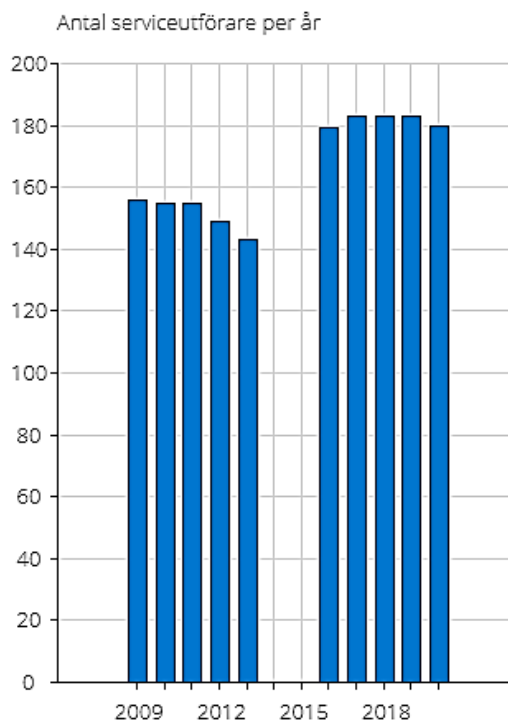
Region Norrbotten bär samordningsansvaret för det regionala serviceprogrammet och dess kompletteringar. Genomförande och uppföljning sker i samverkan och dialoger med kommunernas landsbygdsutvecklare och respektive aktörer inom insatsområdena. Uppföljning av mål och indikatorer görs årsvis och resultatet delges Tillväxtverket.

Bilaga 1: Statistik serviceutövare

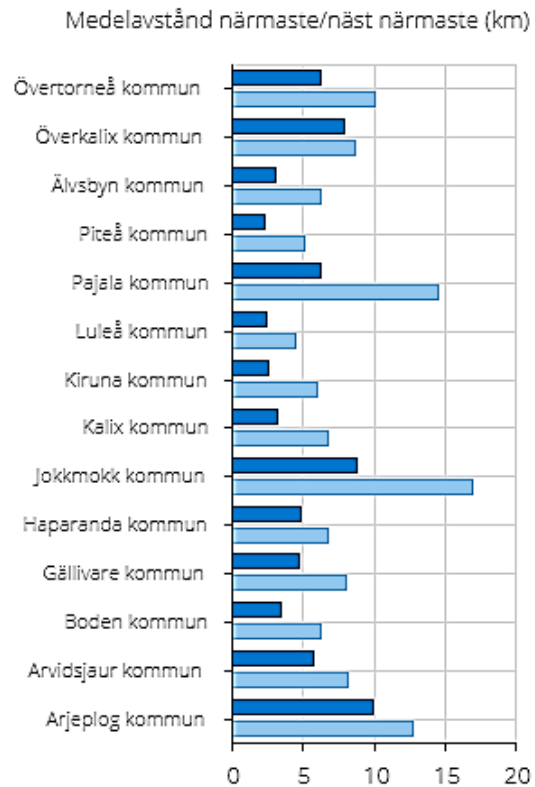
Tillgänglighet till drivmedel (PIPOS serviceanalys)

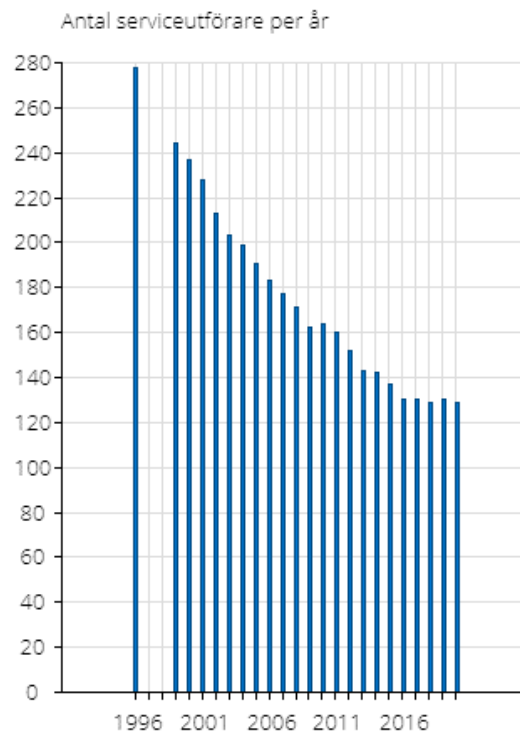
Tillgänglighet till drivmedel över tid (PIPOS serviceanalys)

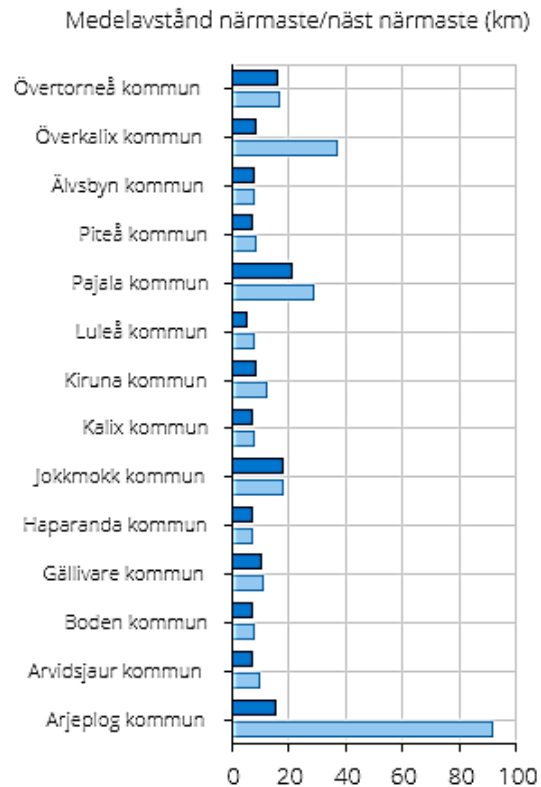
Tillgänglighet till dagligvaror, fullsortiment (PIPOS serviceanalys)

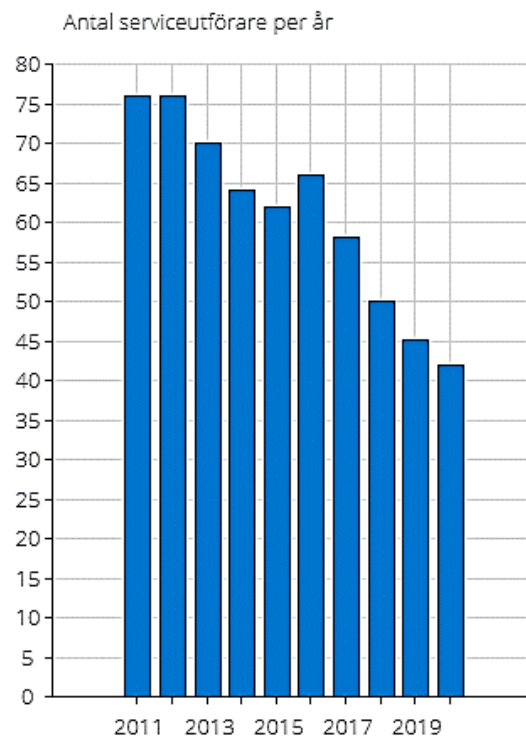
Tillgänglighet till dagligvaror över tid (PIPOS serviceanalys)

Tillgänglighet till betalningsförmedling (PIPOS serviceanalys)

Tillgänglighet till betalningsförmedling över tid (PIPOS serviceanalys)

Bilaga 2: Orter med dagligvarubutik och/eller drivmedelsstation som är viktiga för service i kommunerna

Orterna nedan bedöms vara viktiga då butiker och drivmedelsstationer på dessa bedöms ha stor betydelse för bygden och dess utveckling.

Orterna nedan är ett resultat av en enkät som Region Norrbotten och Länsstyrelsen i Norrbotten skickade ut under våren 2020 till drivmedels- och livsmedelshandlare i glesbygdskommuner. Enkäten syftade till att få en uppskattning om planerade och nödvändiga satsningar/investeringsbehov de kommande tre åren.

Arjeplog:	Slagnäs, Jäkkvik
Arvidsjaur:	Abborrträsk, Glommerträsk, Moskosel
Boden:	Harads, Gunnarsbyn, Unbyn
Gällivare:	Hakkas, Ullatti, Nattavaara by/station, Skaulo/Puoltikasvaara, Nikkaluokta, Stora Sjöfallet
Haparanda:	Seskarö, Nikkala, Karungi
Jokkmokk:	Kåbdalis, Porjus, Vuollerim, Murjek, Årrenjarkka
Kalix:	Vitvattnet, Sangis, Morjärv, Töre, Kalix-Nyborg
Kiruna:	Karesuando, Kuttainen, Vittangi, Lannavaara, Svappavaara, Jukkasjärvi, Övre Soppero, Abisko, Katterjokk/Riksgränsen
Luleå:	Niemisel, Örna, Antnäs, Klöverträsk
Pajala:	Korpilombolo, Kainulasjärvi, Tärendö, Kangos, Junosuando, Saittarova, Kitkiöjärvi, Muodoslompolo, Kaunisjoensuu
Piteå:	Långträsk, Sikfors, Jävve, Lillpite, Rognäs
Älvsbyn:	Vidsele, Visträsk
Övertorneå:	Juoksengi, Aapua, Pello

OBS! Ovan angivna orter kan förändras eller kompletteras i dialog med respektive kommun.